

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЯМ З ІНВАЛІДНІСТЮ

FEATURES OF PROVIDING SOCIAL SERVICES FOR CHILDREN WITH DISABILITIES

У статті розкрито поняття соціальних послуг, принципи, на яких ґрунтується надання соціальних послуг в Україні, та критерії діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги. В статті також досліджені основні форми надання соціальних послуг, таких як соціальна допомога, соціальне обслуговування та соціальний супровід.

Ключові слова: соціальні послуги, стратегія реформування, суб'єкти соціальної роботи, соціальна допомога, соціальне обслуговування, соціальний супровід.

В статье раскрыто понятие социальных услуг, принципы, на которых основывается предоставление социальных услуг в Украине, и критерии деятельности субъектов, предоставляющих социальные услуги. В статье также исследованы основные

формы предоставления социальных услуг, таких как социальная помощь, социальное обслуживание и социальное сопровождение.

Ключевые слова: социальные услуги, стратегия реформирования, субъекты социальной работы, социальная помощь, социальное обслуживание, социальное сопровождение.

The article deals with the concept of social services, the principles on which the provision of social services in Ukraine, and criteria of entities providing social services. It also investigates the basic forms of social services such as social assistance, social services and social support.

Key words: social services, reform strategy, subjects of social work, social assistance, social service, social support.

УДК 364.4-053.2-056.26

Підвальна Ю.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Актуальною проблемою сьогодення є надання соціальних послуг людям з інвалідністю соціальними працівниками. Ці люди мають такі ж права та обов'язки, як і інші члени суспільства, а тому не повинні бути обділені увагою. У сучасних умовах загострення соціальних проблем у зв'язку з проведенням в нашій країні радикальних реформ ринкового напрямку та посиленням світової економічної кризи значно підвищується роль соціальних функцій держави. Ідея правової держави, де соціальні пріоритети висувуються на перший план і створюються рівні можливості для всіх громадян, може стати консолідуючою силою українського суспільства. Саме тому сьогодні влада зайнята пошуком оптимальної системи державних засобів забезпечення прав людини і громадянина в Україні, зокрема шляхом вдосконалення системи надання соціальних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Водночас проблемам соціального забезпечення людей з інвалідністю присвячено чимало наукових досліджень, зокрема праці А.Й. Капської, В.С. Андрєєва, В.М. Андріїва, М.Д. Бойка, Н.Б. Болотіної, В.Я. Бурака, В.С. Венедіктова, В.П. Галаганова, Л.І. Акатова, О.В. Безпалько, Є.І. Холостової, Т.З. Герасиміва, С.М. Прилипка, С.М. Синчука, І.С. Ярошенка та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні питання соціального забезпечення людей з інвалідністю до кінця ще не вирішені, і сучасна система надання соці-

альних послуг в Україні є недостатньо ефективною. Отже, враховуючи складність досліджуваної проблеми, вона залишається є досить актуальною.

Мета статті – дослідити особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю, довести необхідність забезпечення доступності громадянам цих послуг, підвищити якість та ефективність їх надання.

Виклад основного матеріалу. Проблема надання соціальних послуг людям з інвалідністю не є новою для нашої держави. Протягом декількох століть вчені вивчають особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю. Слід зазначити, що проведення цілеспрямованої соціальної політики в державі багато в чому залежить від ефективної роботи соціальних служб. У нашій державі вже утворена розгалужена мережа установ та закладів комунальної власності, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. І сьогодні в країні діє понад 3 тисячі установ та закладів, що надають соціальні послуги більше як 3 млн. осіб.

Соціальні послуги також надаються громадськими, благодійними та релігійними організаціями. Водночас сучасна система надання соціальних послуг є недостатньо ефективною. Так, за результатами попереднього визначення потреб адміністративно-територіальних одиниць у соціальних послугах, не охопленими такими послугами залишаються понад 1 млн. осіб, що їх потребують. На рівні цих територіальних одиниць наразі

не запроваджено ефективні механізми виявлення осіб, які перебувають у складних обставинах, планування та надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб.

Під час надання соціальних послуг не запроваджено обмін інформацією щодо надання інших видів соціальної допомоги, що унеможлиблює застосування комплексного підходу до подолання складної життєвої ситуації особи. Соціальні послуги задовольняють поки що лише невідкладні потреби вразливих верств населення, проте вони не орієнтовані на запобігання виникненню складних життєвих обставин і не формують в осіб навичок реінтеграції у суспільство, що призводить до утримання значної кількості таких осіб під опікою держави. Соціальні послуги здебільшого надаються в стаціонарних інтернатних установах та закладах, внаслідок чого не реалізується право осіб проживати у громаді.

Саме тому урядом України була розроблена Стратегія реформування системи надання соціальних послуг [1], метою якої є забезпечення доступності цих послуг, підвищення якості та ефективності їх надання.

Для досягнення зазначеної мети відповідно до цієї стратегії необхідно:

- запровадити механізм запобігання виникненню складних життєвих обставин та вдосконалити систему управління, координації і взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги;

- модернізувати наявну інфраструктуру соціальних послуг та створити конкурентний ринок зазначених послуг шляхом впровадження механізму стимулювання суб'єктів, що надають соціальні послуги;

- розширити перелік соціальних послуг, що надаються за місцем проживання отримувачів;

- затвердити перелік соціальних послуг та запровадити їх стандартизацію з метою забезпечення надання гарантованого державою обсягу соціальних послуг;

- визначити критерії діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги;

- розробити і запровадити методику проведення оцінки потреб дитини та її сім'ї як обов'язкову умову для планування та надання соціальних послуг;

- удосконалити систему проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг шляхом застосування методики оцінювання результативності таких послуг, ефективності діяльності суб'єктів, що їх надають;

- створити незалежні інспекції та запровадити громадський моніторинг якості соціальних послуг;

- забезпечити оптимізацію використання бюджетних коштів та інших джерел для фінансування соціальних послуг, а також удосконалити методику розрахунку їх вартості;

- забезпечити підвищення статусу соціальних працівників, що надають соціальні послуги, та запровадити механізм їхньої соціальної захищеності, а також удосконалити систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації таких працівників та фахівців.

Соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги (далі – особи, що потребують соціальних послуг), з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Під складними життєвими обставинами розуміють обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самотійно (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю або станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, психологічний чи психічний розлад, стихійне лихо, катастрофа тощо) [2; с. 59].

До сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, належать сім'ї, які, зокрема, не можуть самотійно подолати вплив таких обставин:

- 1) жорстоке поводження з дитиною в сім'ї;
- 2) відсутність постійного місця роботи у працездатних членів сім'ї (особи);
- 3) відсутність житла, призначеного та придатного для проживання;
- 4) відбування покарання у вигляді обмеження волі, взяття під варту одного з членів сім'ї, насильство в сім'ї (у тому числі щодо дитини);
- 5) тривала хвороба, встановлена інвалідність, вроджені вади фізичного та психічного розвитку, малозабезпеченість, безробіття одного з членів сім'ї, що негативно впливає на виконання батьківських обов'язків, призводить до неналежного утримання дитини та догляду за нею;
- 6) спосіб життя, внаслідок якого один із членів сім'ї частково або повністю не має здатності чи можливості самотійно піклуватися про особисте життя та брати участь у суспільному житті;
- 7) ухилення батьків від виконання обов'язків з виховання дитини;
- 8) відібрання у батьків дитини або позбавлення батьківських прав;
- 9) стихійне лихо;
- 10) дискримінація осіб або груп осіб.

Надання соціальних послуг ґрунтується на таких принципах: адресності та індивідуального підходу; доступності та відкритості; добровільності вибору отримання чи відмови від надання соціальних

послуг; гуманності; комплексності; максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги; законності; соціальної справедливості.

Отримуючи послуги, людина повинна відчувати, що до неї ставляться з повагою, враховують та задовольняють її емоційні та пізнавальні потреби. Суб'єкти, що надають соціальні послуги, повинні забезпечувати повну конфіденційність відносин з клієнтами та нести відповідальність за дотримання етичних і правових норм.

Основними Критеріями діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги [3], є:

1) наявність статутних документів, цивільно-правових договорів (для фізичних осіб-підприємців), у яких визначено перелік соціальних послуг, категорії осіб, яким вони надаються;

2) дотримання соціальних стандартів соціальних послуг;

3) відповідний фаховий рівень працівників суб'єкта, зокрема соціальних працівників, інших фахівців, які надають соціальні послуги, що підтверджується документом про освіту державного зразка;

4) відсутність заборгованості зі сплати податків і зборів;

5) наявність у працівників суб'єкта особистих медичних книжок та вчасність проходження обов'язкових медичних оглядів;

6) наявність матеріально-технічної бази, необхідної для надання соціальних послуг;

7) наявність власного чи орендованого приміщення для проживання (розміщення на ніч), що відповідає санітарним та протипожежним вимогам (для суб'єктів, що надають соціальні послуги з проживання, у тому числі стаціонарного паліативного/хоспісного догляду, підтриманого проживання, притулку);

8) можливість забезпечення харчування отримувачів соціальних послуг (для суб'єктів, що надають соціальні послуги з догляду, притулку, соціально-психологічної реабілітації, якими передбачено таке харчування);

9) наявність автотранспортних засобів (для суб'єктів, що надають соціальні послуги з кризового та екстреного втручання, соціальної профілактики);

10) наявність кваліфікованого медичного персоналу (для суб'єктів, що надають соціальні послуги зі стаціонарного, денного, паліативного/хоспісного догляду, абілітації);

11) наявність спеціальних програм з навчання, зокрема для прийомних батьків (для суб'єктів, що надають соціальну допомогу з влаштування до сімейних форм виховання); для набуття особами, що надають послуги, соціально-побутових навичок (для суб'єктів, що надають соціальні послуги з підтриманого проживання, соціальної адаптації, соціальної інтеграції та реінтеграції, соціальної

реабілітації, соціального супроводу/патронажу); для запобігання складним життєвим обставинам (для суб'єктів, що надають соціальну допомогу із соціальної профілактики).

Основними формами надання соціальних послуг є соціальна допомога, соціальне обслуговування та соціальний супровід.

Соціальна допомога може здійснюватися у формі матеріальної допомоги та надання субсидій.

Матеріальна допомога надається особам, що знаходяться у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги, продуктів харчування, засобів санітарної та особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

Субсидії є формами адресних безготівкових державних допомог, які надаються громадянам для відшкодування витрат на оплату користування житлом або його утримання та комунальних послуг, а також на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива [4].

Соціальні послуги можуть надаватися як за плату, так і безкоштовно. Безкоштовні соціальні послуги державними та комунальними суб'єктами в обсягах, визначених державними стандартами соціального обслуговування, надаються громадянам, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які мали б забезпечити їм догляд і допомогу; громадянам, які знаходяться у складній життєвій ситуації у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу; у зв'язку зі стихійними лихами, катастрофами, які є біженцями внаслідок збройних та міжетнічних конфліктів, якщо середньомісячний сукупний дохід цих осіб нижчий за встановлений прожитковий мінімум; дітям та молоді, які знаходяться у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї. Перелік платних соціальних послуг затверджено постановою Кабінету Міністрів України у січні 2004 р. [5].

Особи, що надають соціальні послуги, мають такі права:

- право на профілактичний огляд і обстеження під час прийняття на роботу та диспансерний нагляд за кошти роботодавця;
- право на захист професійної честі, гідності та ділової репутації, у тому числі в судовому порядку;
- право на підвищення кваліфікації у встановленому порядку за кошти роботодавця;
- право на забезпечення спеціальним одягом, взуттям та інвентарем, велосипедами та проїзними квитками або виплату грошової компенсації за їх придбання;

– право на першочергове обслуговування на підприємствах, в установах, організаціях, зокрема підприємствах зв'язку, технічного обслуговування і ремонту транспортних засобів, служби побуту, торгівлі, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту при виконанні службових обов'язків.

Надання соціальних послуг та соціальний супровід сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, здійснюється районними, міськими, районними у містах центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі центри) разом із суб'єктами, що надають соціальні послуги, та суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю. Соціальний супровід включає в себе комплекс соціальних заходів, що передбачають сприяння, підтримку і послуги окремим особам (сім'ям) для подолання або поліпшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Рішення про здійснення соціального супроводу сім'ї (особи), яка перебуває у складних життєвих обставинах приймається структурним підрозділом з питань соціального захисту населення за згодою сім'ї (особи). До того ж центром складається план супроводу, в якому зазначається перелік соціальних послуг, що можуть бути надані суб'єктами відповідно до їх компетенції. Зокрема, коли соціального супроводу потребує дитина, що проживає в сім'ї, в якій порушуються її права, дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування, складається індивідуальний план соціального захисту, що розглядається на засіданні центру.

Строк здійснення соціального супроводу визначається індивідуально для кожної сім'ї (особи),

яка перебуває у складних життєвих обставинах, з урахуванням гостроти проблеми, ступеня функціональної спроможності самостійно мінімізувати негативні наслідки або повністю подолати складні обставини, рівня розвитку із соціальним оточенням, але не повинен перевищувати шести місяців. У разі необхідності зазначений строк може бути продовжено за рішенням підрозділу з питань соціального захисту населення до одного року.

Висновки. Отже, перетворення України у соціальну правову державу, якою вона визначена статтею 1 Конституції України насамперед вимагає радикальної реформи системи соціального захисту населення, у тому числі системи надання соціальних послуг, щоб відповідно до конституційних засад людина, її життя та здоров'я дійсно стали найвищою соціальною цінністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2012р. Урядовий кур'єр. 2012. 17 серпня.
2. Понікаров В.Д., Топоркова М.М. Пенсійне та соціальне забезпечення: Підручник. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 400 с.
3. Критерії діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1039 від 14.11.2012 р. Урядовий кур'єр, 2012, 24 листопада.
4. Землетрус для гаманців. Урядовий кур'єр, 2014, 10 квітня.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку» № 12 від 14.01.2004 р. Урядовий кур'єр. 2004. 22 січня.